

Гайдабрус А. В.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (м. Харків)

Поточна війна в Україні: уроки впливу війни на психічне здоров'я учасників бойових дій протягом останнього десятиліття

З 24 лютого 2022 року російська війна в Україні стала найкритичнішою міжнародною геополітичною кризою з великими людськими втратами, зокрема і жертви серед цивільного населення, масову міграцію та економічні ефекти, які мають глобальний вплив. Ретроспективний аналіз історій хвороб військовослужбовців, які лікувались у Військово-медичному клінічному центрі Північного регіону протягом десятиліття конфліктів (проаналізовано 3995 стаціонарних карт), розкриває специфічні зміни розладів психічного здоров'я залежно від військового звання та стадії військового конфлікту — активна фаза конфлікту, окопна війна або перемир'я.

Згідно з хронологією подій на Сході України протягом останнього десятиріччя, це десятиріччя поділено на три часові періоди: мирний час (2012—2013 рр.), активні бойові дії (конфлікт на Донбасі: квітень — вересень 2014 р.); січень — лютий 2015 р. (з лютого 2015 р. йшли позиційні бої) і окопна війна (2016—2021 рр.).

Результати. Протягом останнього десятиліття розподіл госпіталізацій показав збільшення в 6,97 раза госпіталізацій під час активних бойових дій. Найпоширенішими проблемами психічного здоров'я, що становлять 76,1 % випадків, були «тривожні, дисоціативні, пов'язані зі стресом, соматоформні та інші непсихотичні розлади» (F40 — F48), і становили 40,1 % від усієї кількості госпіталізованих військовослужбовців, або 1602 людини. На другому місці за частотою звернень до психіатра були «психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин» (F10 — F19), і становили 36,0 % від всієї кількості госпіталізованих, або 1439 хворих. «Реакція на сильний стрес і розлади адаптації» (F43, 76,5 %, 1225 хворих із 1602) і «розлади, пов'язані з алкоголем» (F10, 89,3 %, 1285 хворих із 1439) були найпоширенішими розладами психічного здоров'я у межах нашого дослідження. Менш ніж у 10 % випадків діагностували «шизофренію, шизотипові, маячні та інші психотичні розлади» (F20 — F29, 7,7 %, 306 хворих із 3995) або «розлади зрілої особистості та поведінкові розлади» (F60 — F69, 6,8 %, 273 особи із 3995).

Невротичні розлади серед військовослужбовців домінували ще з «мирного часу», переважно серед професійних військових і офіцерів, що вказує на потребу у навчанні навичкам зменшення тягаря тривоги серед цієї категорії військовослужбовців.

Висока частота вживання психоактивних речовин виникла під час активних бойових дій та у мобілізованих військовослужбовців у воєнний час. Це диктує нагальну потребу посилення відбору військовослужбовців з огляду на схильність до зловживання психоактивними речовинами.

Воєнні дії різко збільшують госпіталізацію до психіатричних лікарень. Отримані дані попереджають про «ефект потреби у вільних ліжках», що є поганим для хворих — скорочується час стаціонарного лікування, обмежується перелік захворювань для госпіталізації. Це стосується оцінки та планування потреби в госпітальних ресурсах для поточної ситуації, коли загальне населення було залучено для оборони. Під час поточних воєнних дій рекомендовано посилити правила тверезості в підрозділах, цілком виправдана заборона на продаж алкогольних напоїв у районах бойових дій. Специфічний вплив на непрофесійних солдатів та підвищений ризик зловживання алкогольними напоями, актуальний для поточної війни, коли населення України залучено до оборони та бойових дій.

Висновки. Можна зробити такі три основні висновки та відзначити наслідки для поточної війни.

Домінування невротичних розладів переважно серед професійних солдатів і високих чинів вказує на нагальну потребу адаптованого навчання навичкам, щоб зменшити тягар тривожної симптоматики.

Велика кількість епізодів зловживання психоактивними речовинами у мобілізованих військовослужбовців воєнного часу вказує на потребу ретельнішого відбору військовослужбовців з урахуванням схильності до наркоманії. Нині рекомендується посилити правила тверезості в підрозділах аж до заборони продажу алкогольних напоїв у районах бойових дій.

Воєнні дії різко збільшують госпіталізацію до психіатричних лікарень. Кількість госпіталізацій — неоднорідна і залежить від військового звання. Солдати мобілізовані та військової служби за контрактом витрачають більше часу та ресурсів на госпіталізацію, ніж інші військовослужбовці. Це стосується як оцінки так і планування потреби в госпітальних ресурсах для поточної ситуації, коли населення країни залучено для оборони та бойових дій.